

OTTHONUNK A VÉRTES

A VÉRTESI NATÚRPARK

VETÉLKEDŐJE

2025.

2. FORDULÓ

Csapatnév: _____

1. Feladat – Föld alatti kincsek, titokzatos sziklaüregek és barlangok a Vértesi Natúrpark szívében

Már réges-régen rájöttek arra az emberek, hogy a bolygónk mélyén található barlangok értékes tudást és élményeket kínálnak. A barlangok világnapján (minden évben június 25.) a föld alatti világ titkaira és kincseire összpontosítunk. ... Történt egyszer, a múlt Esztendőben, hogy néhány kíváncsi kalandvágó vértesi lurkó – akiknek nagyszülőik a Vértesi Natúrparkban élt őslényekről meséltek – nyakába kapta a lábát, s nyomába eredt a Vértes valaha itt élt őszallatainak. Útjuk során érdekesebbnél érdekesebb dolgokkal találkoztak. Kíváncsiak lettetek? Kövessétek Ti őket! 😊

A rajz a Vértesi Natúrpark településeit ábrázolja, színenként más-más település határát. Először **írjátok a fehér mezőkbe a települések neveit!** Majd turista térkép segítségével és a következő oldalon található leírások alapján azonosítsátok be a barlangokat és üregeket sorszám és név szerint!

A Vértesi Natúrpark legérdekesebb barlangjai

The map shows 15 numbered cave locations (1-15) marked with small cave icons. The map is divided into colored regions, each with a white box for the settlement name. To the left is an illustration of a cave entrance with people. To the right are illustrations of prehistoric animals: a horse, a tiger, an elephant, a rhinoceros, and a deer.

.....

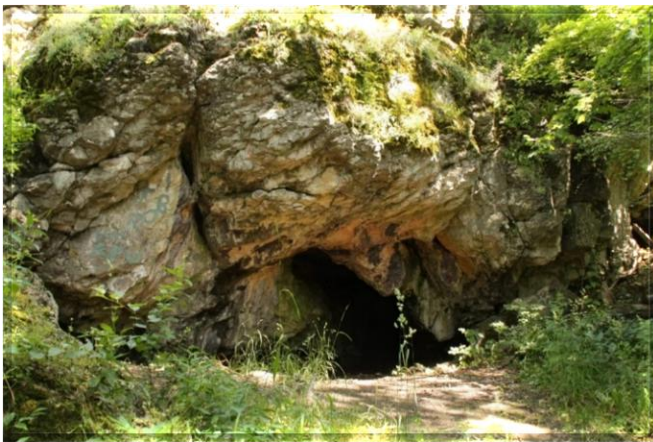
A barlang neve árulkodó, az üreget kívülről hatalmas borostyán borítja. Széles és jól járható útról közelíthető meg. Csupán a barlanghoz való felkapaszkodásnál kellett odafigyelni, hová lép az ember, mert a dolomitos omladék és az avar némiképp nehezítő tényező.

Az üreg alig pár méteres, és több kijáratral bír. Kiváló menedék az állatok számára, melyek többféle módon is nyomot hagytak a sziklapárkányos üregben. Rovar és emlős egyaránt jól érzi itt magát az év minden időszakában, illetve ide járnak táplálkozni, üríteni vagy épp temetkezni.

Sorszáma: _____

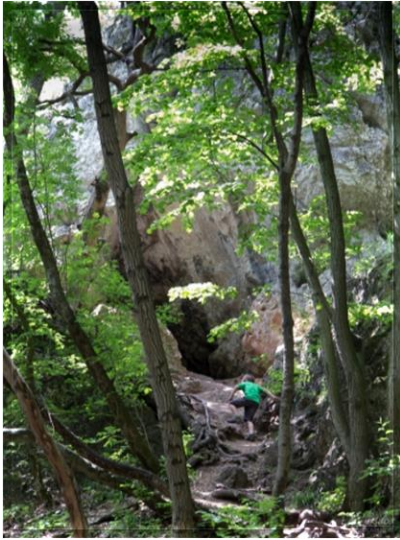
Neve: _____

Kis kőfülke a Vértes ÉNy-i szélén, nevében egy szavannai állattal. Egy várral szemben található, 350 m tszf. magasságban; jelöletlen út vezet hozzá. Kis dolomitrög sziklás peremén van a nyílása. A barlang egyetlen egyenes, befelé egyre lealacsonyodó mennyezetű kb. 20 méter hosszú folyosóból áll. A terem jobb oldalán egy szűk, és kicsi mellék teremszoba nyílik, melynek felmagasodó mennyezetén szívesen húzzák meg magukat a denevérek.

Az eocén kori, nummuliteszes mészkőben, a völgyoldal 6-8 méter magas sziklakibukkanásaiban nyíló üreg egykor feltehetően forrásbarlangként működött, mára a hegység kiemelkedése nyomán szárazzá, inaktívá vált. A barlang nevét a völgy túlsó oldalán álló Csáki- (vagy Oroszlánkő) várról kapta, melyet a Csákiak építettek. Védett, de szabadon látogatható. ☺

Sorszáma: _____ Neve: _____

A Csókakői vár alatti autóparkolótól kb. 500 méter távolságra található, amely egykori forrásszáj lehetett. Hossza kb. 15 méter. A kb. 3 méter magas, háromszög alakú bejárat egy kis termecskébe vezet. A legbelső részébe már csak guggolva, vagy négykézláb férünk be. A falakon több helyen különböző kiválások is láthatók: a mennyezeten található apró, kicsi borsókövek, vékony kérget képező cseppkőlefolyások, farkasfogas bekérgezések, helyenként néhány arasznyi, fosszilis cseppkőképződményt is megfigyelhetünk. Legvége kettéágazik, az elágazás közelében arasznyi cseppkőoszlopok, apró mészgömböcskék is láthatóak a falakon.

Denevérek nem élnek benne nagy számban, de alkalmi szálláshelyként nagy valószínűséggel használják, akár a téli, akár a nyári időszakban, így előfordulhat, hogy találkozunk egy-egy példánnyal.

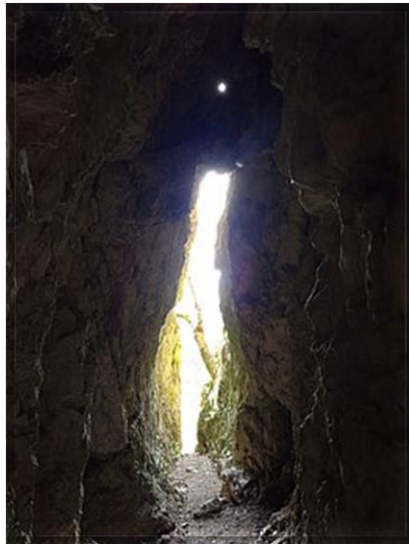

Sorszáma: _____ Neve: _____

Egy a Vértesi Natúrpark belsejében lévő vár közelében található. Korróziós eredetű kicsi barlang: 3 m széles, 2,3 m magas kőfülke, melyet kápolnának alakítottak ki. Nem tudni, hogy mikor lett kiépítve. Jó állapotú rácsajtóval le van zárva. Szobortalapzat, Lourdes-i Szűz Mária szobor és virágvázáék vannak benne.

Sorszáma: _____ Neve: _____

Ennek a barlangnak a nevében egy „alvóhely” található, talán azért mert kényelmesen lehetne aludni is benne. A triász dolomitban húzóódó csákvári barlang tektonikus elmozdulás, kifagyásos kőzetaprózódás és korrózió miatt jött létre. Borsókő képződmények díszítik falait nagy felületen. A barlang egy nagyon látványos, 3 m magas, keskeny tektonikus hasadék, melynek bejárati része felnyílt, és egy nagy fa nő benne.

Az üreget rendszeresen használják állatok, erre a benne lévő erős szag és állati ürülék is utal.

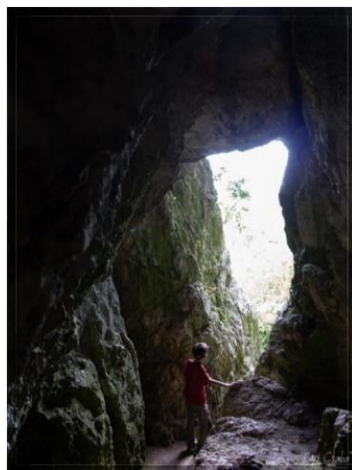
Sorszáma: ____ **Neve:** _____

A barlang nevében egy szín van. Tektonikus hasadék mentén jött létre az üreg. A Szarvas-kút forrástól D-re kb. 200 m-t haladva a völgy aljában menő, az Országos Kéktúra kék sáv turistajelzésével jelzett úton, jobb kéz felé pillantható meg a barlang. 0,9 m széles, 1,9 m magas, természetes jellegű, háromszög alakú. Belső részében falai nedvesek, nagyon algásak. Falán (leginkább a bejárati folyosó mennyezetén) szép, hidegvizes borsókövek vannak. Az üregben sok barlangi keresztspókot figyeltek meg. Könnyen járható, szabadon látogatható.

Sorszáma: ____ **Neve:** _____

A barlang hossza 87 méter. A középső folyosó a barlang főhasadéka, mely kb. 40 méter hosszan hatol be a hegy belsejébe. A folyosó sötét szakaszán ritka jelenségnek lehetünk tanúi: a falon vastagon burjánzanak a felszínről bekúszó gyökerek, melyek a barlangban található nedvességből éltetik a felszínen növekvő fákat.

A kutatók csak akkor figyeltek fel rá, amikor székesfehérvári turisták 100 éve őslénytani leletekre bukkantak benne. A terület birtokosa, gróf Esterházy Mór pedig készséggel fedezte a további kutatások költségeit. Az akkori, majd későbbi ásatások nagy jelentőségű leletanyaga a miocén kor jellegzetes állatvilágának maradványait hozta felszínre. A barlangból többek között kardfogú tigris, farkas és hiéna csontjai is előkerültek, de a legnagyobb jelentőségű leletek a 8-9 millió évvel ezelőtt itt élt háromujjú ősló, a Hipparion csontjai voltak. És hogy mit keresett egy ló a barlangban? A zebra méretű növényevő állat a környéken akkoriban elterülő szavannákon legelészett. A barlangba pedig feltehetően nem önszántából ment be, nagy valószínűséggel a miocén kor fent említett vérmes ragadozói hurcolhatták be és fogyasztották el zsákmányként. A barlangot a római korban Diana, a vadászat istennőjének szentélyeként is használták. Legalábbis erre lehet következtetni abból a római kori, latin betűs feliratból, melynek ma már csak igen rosszul kivehető maradványai látszanak a legszélső hasadéktól balra, a sziklafalon.

A Vértesben jelentősnek számító hossza, formakincse, és a benne talált régészeti, és paleontológiai leletek miatt 1982 óta fokozottan védett barlang! Szabadon látogatható.

Sorszáma: _____ Neve: _____

Fokozottan védett területen helyezkedik el ez a barlang, Gánt település határában. Bejárata egy kis sziklakibúvás aljában nyílik, előtte egy nagy kőtömb fekszik. Keskeny, magas bejárata után térdre kell ereszkedni, de a barlang belső részében megint fel lehet állni. Itt, a belső részben némi borsókő borítja a falakat. A barlang 3 m hosszú, szélessége az elülső részén 0,5–0,8 m, külső magassága pedig 2,4 m. A barlang kialakulását előkészítette a tektonika. Az üreg kifagyásos kőzetaprózódás miatt jött létre.

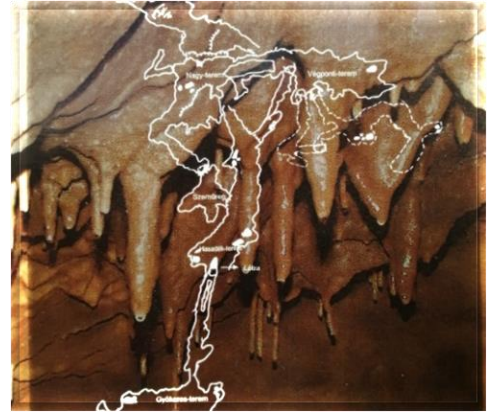
Borsókővek vannak benne. Avar, alga és moha fordul elő benne.

Sorszáma: ____ Neve: _____

Fokozottan védett területen helyezkedik el ez a barlang. Egy összefüggő szikla-vonulatban 11 kisebb-nagyobb üreg található, és két település határában fekszik. A képet és a leírást a hatodikként nyilvántartottról írtuk. Az erdei szerviz úttól kb. 20 m relatív magasságban van a barlang bejárata. Aránylag nagy méretű, kb. 5 méter hosszú; 2,3 m széles; 2,6 m magas, íves, egyetlen vízszintes, alagút jellegű szelvényű üregből áll. Muflonok nyoma előfordul a barlangban. Szabadon megnézhető, de megközelítése óvatosságra int.

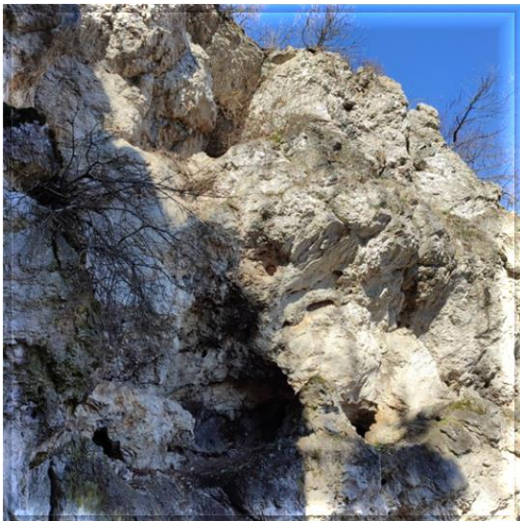
Sorszáma: ____ Neve: _____

A Vértes hegység második leghosszabb barlangja, 149 méter hosszú, az Országos Kék jellel ellátott földúton lehet a legkönnyebben megközelíteni. Angyallépcső nevű sziklacsoportból táruul a lelkes túrázók elé. Magyarország megkülönböztetetten védett barlangjai között található. Régészeti leletek kerültek elő innen. Egy inaktív és kétszintes forrásbarlang, melynek befoglaló kőzete felső triász dolomit, de végponti részén megjelenik mészkő is. Meseszerű cseppkőképződmények találhatóak benne. Érdekessége a finom sárgás por, mely a kőzeten található. A szűk bejárati rész a Hasadék-terembe vezet, amely 9 m hosszú, 2,5 m széles és 9 m magas. Innen megint csak szűk, kanyargós járatokon át lehet eljutni a barlang többi tág részeibe.

A barlang le van zárva és csak engedéllyel látogatható. 7 denevérfajnak nyári alkalmi és téli állandó szálláshelye.

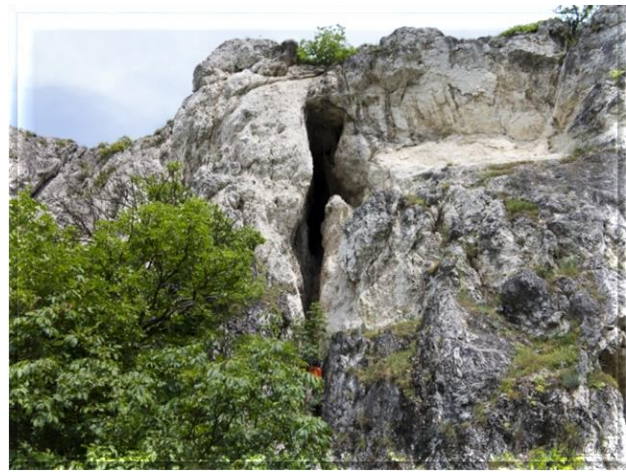
Sorszáma: _____ Neve: _____

Egymás közelségében azonos névvel öt barlang is szerepel. Nagyobb sziklaereszek oldalában. Valójában kisebb üregek csak. Csákberény irányából lehet megközelíteni a zöld kereszt + turistaúton haladva. Magasan fent a hegyoldalon található, mely letről nem is látszik. Nagysága: 2,5 méter hosszú, 3 méter magasságú.

Sorszáma: _____ Neve: _____

A Haraszt-hegyi tanösvény mentén megközelíthető ez a hasadékbarlang. A Kerek-hegyről lefutó kopár gerincről való leereszkedés után, a tanösvény 6. táblájánál fogjuk meglátni. Magasan a sziklafalban nyíló, érdekes formájú bejárata messziről is jól látszik. Ennek a barlangnak elsősorban a bejárata képvisel tájképi értéket, mivel mögötte nem húzódnak hosszabb járatok. Környezetében több kisebb barlang is rejtőzik, de nagy részük jelentéktelen méretű kis üreg.

A barlang denevérek szálláshelyéül is szolgál, illetve időszakosan gyöngybaglyot is megfigyeltek benne, melyre a bejárat alatt fellelhető bagolyköpetek is utalnak. A gyöngybaglyok nagy valószínűséggel épp a denevérek jelenléte miatt bukkannak itt fel rendszeresen, és táplálékként fogyasztják őket.

Sorszáma: _____ Neve: _____

A „barlangocska” meseszép völgyben, az országos Mária Zarándokút mentén található, melyet a térkép „lila m” felfestéssel és útjelzéssel is jelez. Az árnyas, nagy esésű sziklás völgyben a Csákány-patak ősének bevágódása tette láthatóvá a kiemelkedő területen a dachsteini mészkő vastagpados kifejlődésű képződményeit. A szakadék oldalfala rejt egy kicsiny nyílást is, amely egy törésvonal mentén oldódott-aprózódott ki.

Sorszáma: _____ Neve: _____

A Vértesi Natúrpark határán kívül található egy felhagyott kőbányában, mélyen a felszín alatt. 180 m hosszú és 36 m mély – a Vértes legnagyobb barlangja. Független, hasadékszerű bejáratán áthaladva a két nagy terem és egy szűk, lépcsőzetesen mélyülő szakaszt találunk, és a végpontjánál egy tág aknát. A nagy terem falán táblás barit kristályok láthatóak, melynek élhosszúsága helyenként eléri a két centimétert és sok négyzetméter felületen látható az aljazaton és a falakon. E földtani jelentősége miatt lett 2001-ben védett barlang. A barlang 110–120 m hosszú és 27 m mély a leírások alapján.

A barlang a denevérek alkalmi, nyári szálláshelye és a hegység fontos, állandó, téli denevér-szálláshelye. A téli álmat alvó denevérek nyugalmanak fenntartása miatt telelési időszakban tilos a barlangba bemenni.

A barlang érintetlen állapotának megőrzése és különleges képződményeinek védelme miatt engedéllyel tekinthető csak meg. 2001. óta fokozottan védett. Le van zárva.

Sorszáma: _____ **Neve:** _____

A kicsi, Gánt külterületén lévő barlang, vagy inkább sziklaodú egy mesebeli lényről kapta a nevét. Bejárata természetes jellegű, háromszög alakú, 3,1 m széles, 1,8 m magas. Bejáratában páfrány és egyéb kis lágyszárú növények élnek.

Sorszáma: _____ **Neve:** _____

Hazánkban minden barlang felfedezése pillanatától fogva védett. Felbecsülhetetlen természeti kincsek őrzői. Ezekről Ti is meggyőződhetek, ha felkeresitek majd egy kirándulás során őket. Reméljük sikerült kedvet csinálnunk. 😊

A Vértesben számszerűleg ugyan sok barlang található (kb. 115 db), de ezek mindegyike kicsi. Legtöbbjük a hegység déli irányú völgyeiben található, és általában a felszín alatt szivárgó vizek oldásával, vagy fagy-aprózódás hatására keletkeztek. A keskeny kis kőzetrepedésekbe beszivárgó víz, ha télen megfagy, a jég megnövekvő térfogata megrepeszti a kőzetet, újabb kis réseket hozva létre benne. A megrepedezett, meglazult kőzetdarabkák aztán kiperegnek, a fagy pedig a következő télen újra és újra kikezdi a kőzet felületét, és tovább repeszti azt.

A falvak közelében nyíló, feltűnő bejáratú barlangokhoz sokszor fűződnek mondák:

- A Kő-lik esetében is feltehetően a nagyméretű bejárat adta az alapot azoknak a mondáknak, miszerint a falu népe a török elől ide bújtatta a lányokat, asszonyokat. Egy másik legenda szerint a Rákóczi hadseregéből megmaradt Frádi vitéz menekülés közben lovával leugratott itt a szikláról. Lova belepusztult, de ő maga túlélte, és elrejtőzött a barlangban, majd itt is maradt élete végéig.
- A Báraczházi-barlangról az a mesés történet terjedt el, hogy olyan hosszú a barlang, hogy Csákvár és Gánt között az egész hegyet átszeli, és a libák ezen keresztül közlekedtek. Persze ez is csak mende-monda. 😊

A feladat, hogy **nyomtassátok ki** (A/3-as méretben könnyebben fogjátok kezelni), majd **vágjátok ki a következő oldalon lévő puzzle darabkákat!** Kicsi türelem kell hozzá, kb. fél óra, de a mélyben történő dolgok is lassan alakulnak ki a természetben – szóval ne csüggedjete el! Majd ezek után rakjátok ki a puzzle képet, és **fejtsétek meg**, melyik őslényt ábrázolja a kirakós képe, és hogy hol találtak nyomára?!

A KERESETT ÁLLAT NEVE: _____

A KERESETT BARLANG NEVE: _____

A kirakott fényképről **küldjétek be számunkra 1 db fényképet** a megfejtésekkel együtt!

Van egy nagyon híres barlang a Vértesben, s melyet épp egy évszázada, 1924-ben fedeztek fel székesfehérvári turisták. Itt találtak barlangban először hazánkban harmadkorú (szarmata) állati csontmaradványokat (valaha itt élt „őslényeket”), ezek egyike a rejtvényünk.

Az ásatások során 205 állatfaj maradványait találták meg különböző földtörténeti korokból. A pliocénban vagyis 6-8 millió éve egy felmelegedéssel időszerűen télen-nyáron afrikai forrás, szubtrópusi, trópusi éghajlat uralkodott itt. Fagy nem volt, így Ázsia és Afrika irányából megindult teret hódítani a szavannák állatvilága. A keresett itt élt karcsú állat átlagos marmagassága kb. 1,4 méter volt, és testtömegük 63-119 kg közötti lehetett. Gyorsan és kitartóan tudott futni. Vékony lábaikon három ujj ült, ezek patákban végződtek, de csak a középső érte a földet.

Itt láthatjátok a puzzle elemeit, amit **ki kell vágnotok** körömvágó kisollóval, majd **kirakni** és **lefényképezni!** Ne felejtsetek el **meghatározni** a látott állatfajt és az **előző oldalra beírni!** Egy kis huncutságot is elkövettünk benne. 😊

2. Feladat – A vízmegtartás áldásos hatása Csákvár határában

Ebben a feladatban a Csíkvarsai-rét gyöngyszemével, vízi paradicsomával fogunk részletesebben megismerkedni. Ráhangelődésképpen, nézzétek végig ezt a csodálatos drónfelvételt a területről, mely a csákvári Téglaházi-tóról és „Tappancs-szigetei”-ről készült.

<https://www.youtube.com/watch?v=RhpLwxH7kF8>

A nagy lecsapolás időszaka előtt (1764) a Csákvári-lapály kiterjedt mocsárvilágában még éltek a darvak, kócsagok,... A XVIII. században megkezdték a mocsarak lecsapolását és a folyók szabályozását. 😞 „*ember lassan-lassan legyúrta a vadzvízek hatalmát. Eltűnt az ingoványok rejtelmes világa. A lápok nefelejtsepte kék mezeiről, csillagvirágos réteiről, locsogófüves iszalagos és hináros süppedékeiről ma már csak a megsárgult levelekben s Jókai Mórnak örökszép leírásaiban olvashatunk.*”

A vízi oázist jelentő gödrök a XVIII. század elején keletkeztek, innen termelték ki az agyagot a csákvári téglaverők. A kitermelés következtében létrejött hepehupás felszínű terület mélyedéseit a Téglaházi-forrás és a Kenderesi-árok vizei töltötték fel, mely ezáltal a vízimadarak kedvelt helyévé vált. A forrás későbbi elapadása miatt azonban – a vízimadarak nagy bánatára – már csak időszakosan jelent meg a kubikgödrökben a víz. 😞 2010-11-ben kezdődött meg a kubikgödrök teljes rekonstrukciója, ahol a Pro Vértes biztosította a 8,9 hektárnyi terület átlagosan 1,3 méter vízmélységét, megfigyelő tornyot épített, tappancs mintázatú fészkelőszigeteket hozott létre mesterségesen, de emellett vidravárok és ragadozó madarak részére beülőfákat is létesített. Mindennek köszönhetően visszatértek a korábban elvándorolt vízimadarak, sőt újabb fajok is érkeztek. Ez a terület ma Európa legfontosabb madárélőhelyeinek sorában is szerepel.

A vízzel körülvett háborítatlan sziget mára elnádásosodott, fészkelő madárállománya lecsökkent, de a vízállás magasságától függően kedvező élőhelyet talál itt számos állatfaj, kiemelkedően a madarak közül. A kiülőfákon rétisas, vonulási időben halászsas les hal zsákmányra. Barna réti héja is költ itt. A hamvas réti héja is jár erre táplálkozni. A kabasólyom pedig a fecskék őszi gyülekezése idején. Récék közül él itt tőkés réce, bőjti réce, kendermagos és füttyülő réce is. A nagyobb testű gázló madarak közül kócsag, vörösgém és

bölömbika, és a kisebb törpegém. Parti madarak közül előfordul a gólyatöcs, a búbic, a gulipán, a sárszalonka, a piros lábú cankó és a nagy póling is. A vizeken gyakran látni szárcsát és kisvöcsköt. A fattyú szerkőnek táplálkozó területe. Az élőhely nádasainak gyakori lakója a nádírigó, foltos nádi poszáta, barkós cinege, nádi tücsökmadár és a cserregő nádi poszáta. Emlősök közül vidra él a területen, hüllők közül kiemelhető a mocsári teknős. Őszi vonuló időszakban nagyobb számban nyári ludakkal találkozhatunk. De költ itt hattyú is.

A feladat, hogy a Téglaházi-tó főbb madarait határozzátok meg, írjátok a vonalakra a magyar nevüket! Egy kis „segítséget” adunk azzal, hogy régi népies nevüket megadtuk a többségének. (lásd a köv. oldalakat)

1.	17. .... (bagószemű kánya)
2.	18. .... (nádi veréb)
3.	19. .... (büdös panni)
4. .... (makkruca)	20. .... (fosgém)
5. .... (vízibika)	21. .... (fehér fosgém)
6. .... (halvágó sas)	22. .... (tikhódas)
7. .... (kibic)	23. ....
8. .... (kurrogó madár)	24. .... (dunai réce)
9.	25. .... (kanálorrú réce)
10. .... (sárgacsőrű cinege)	26. ....
11.	27. .... (kakassólyom)
12. .... (hojsza)	28. .... (isten föcske)
13. .... (gombóc bujár)	29. .... (kardorrú sneff)
14. .... (tükrös ruca)	30. .... (széki szarka)
15. .... (sipuló réce)	31. .... (bubó)
16. .... (tavisas)	32. .... (zöld küllü)

A Téglaházi-kubikgödrök madárvilága I.

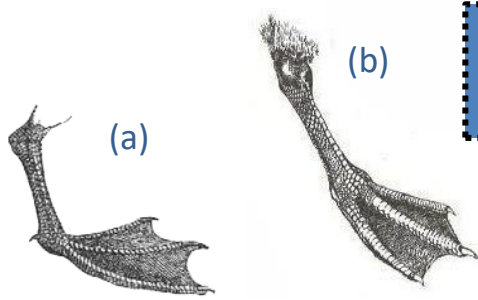
A Téglaházi-kubikgödrök madárvilága II.

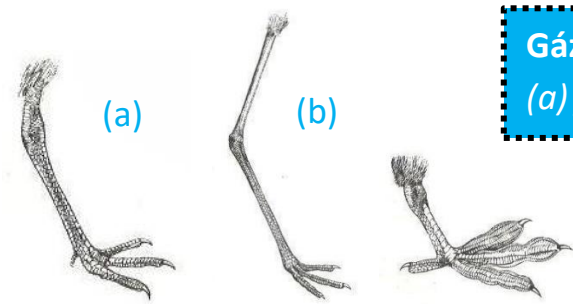

A madarak lábának alakja sok mindent megmutat viselőjének táplálkozási szokásáról. Ezért, ha a madarak nyelvét nem is értjük, mégis sokféle dolgot megtudhatunk életmódjukról és táplálkozási szokásaikról.

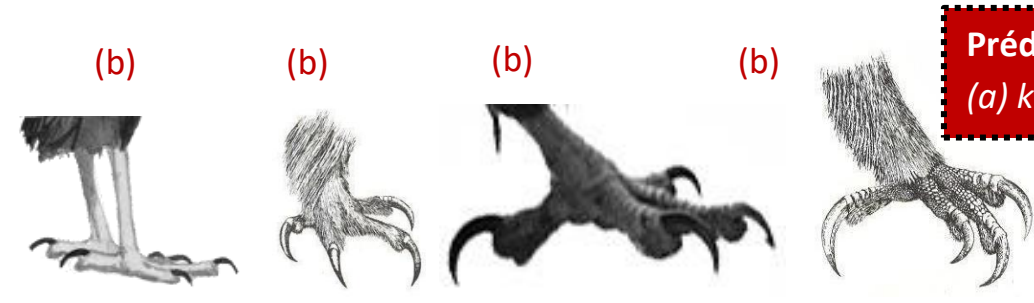
A feladat, hogy a jellemző főbb lábforma szerint soroljátok be a Téglahegyi-kubiködrök és környékén élő / megforduló madarakat! Írjátok az ábrák mellé sorszámukat!

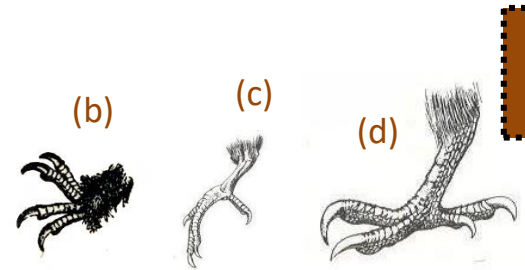
Úszóláb
(a) tagolt (b) evező (c) lapátos

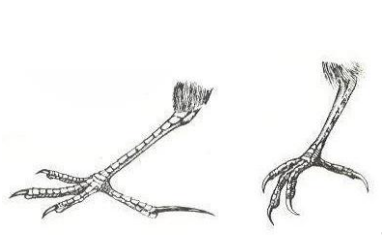
Gázló lábak
(a) futóláb (b) lépkedő

Prédázó lábak
(a) kaparó (b) markoló

Kapaszkodó lábak
(a) tapadó (b) csimpaszkodó (c) ülő (d) kúszó

Ugró / Fogó lábak

3. feladat – Az aratás hagyománya

Ebben a feladatban a gabona betakarításának hagyományos módjával fogunk megismerkedni. Régen ezt mindig Péter-Pál napján, azaz június 29-én kezdték. Ekkor kezdődött a nyár legnagyobb munkája, hiszen a gazda ezzel biztosította családjának a jövő évi kenyerét.

Hiedelmek is kapcsolódtak a betakarítás műveleteihez: a munkálatok befejezése előtt egy csomó gabonát lábön hagytak az égi madarak számára. Sokszor egy marék kalászt hagytak a tarlón, hogy a jövő esztendőben a zivatar kárt ne tegyen a vetésben.

Az utolsó búzagalász betakarítását nagy becsben tartották. Az őszi vetőmag közé keverték a búzaszemeket, az utolsó kévét pedig karácsonykor az asztal alá tették, hogy bőséget és termékenységet hozzon a ház lakóinak a következő évre.

Ma már sokkal gyorsabban elvégezhető a betakarítás és a magok kinyerése, hiszen teljesen gépesítve van ez a folyamat. Ennek köszönhetően sokkal gyorsabban és hatékonyabban tudjuk elvégezni a munkálatokat, valamint az is fontos, hogy a folyamat sokkal kevesebb embert igényel. A gép sok ember munkáját képes elvégezni sokkal rövidebb idő alatt.

Ugyanakkor a gépek vásárlását családok nem engedhetik meg maguknak, és üzemeltetésük is meglehetősen költséges, a kipufogógáz szennyező hatása és a munkagépek nagy súlya miatt a talajra gyakorolt hatása sem kedvező. Ezért foglalkozunk ebben a fejezetben a hagyományosabb és környezetkímélőbb módszerekkel is.

A feladatokat, hogy fejtsétek meg, majd a **vonalkákra írjátok rá** a gabona betakarítással kapcsolatos szavakat! Ezt követően **állítsátok sorrendbe** a betakarítás folyamatát a következő három oldal képes leírásaiból: 1-től 13-ig a sárga csillagos ábrákba **írva a sorszámukat!**

A _____ a gabonafélék cséplését és a kicséplelt mag tisztítását végző gépezet. Tiszta szemet adott, a szalmát, a töreket és a polyvát is pontosan szétválasztotta. A századforduló idejére a lovas gépek eltűntek, és 1914-re az egész ország területén gőzgépmeghajtású gépek működtek. Fontos haszna volt, hogy csökkentette a csépléshez szükséges munkanapok számát.

Ez a mezőgazdasági tevékenység a megérett szálsgabona (pl. búza, árpa) levágásának és betakarításának műveletsora. A hagyomány szerint a hosszú, forró napokon keresztül tartó

_____ első napja Péter-Pál napjára, június 29-ére esik.

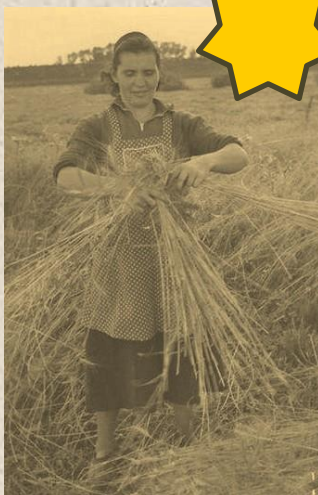

A vendégség rendszerint tánccal végződött: ez a tánccal egybekötött szokás egy 1901-es miniszteri felhívás után vált általánossá, főleg nagybirtokos vidékeken.

A _____ volt az utolsó mozzanata a betakarítást követő szórakozásnak, amelyet gyakran a tarlón tartottak meg.

A _____ megkötötte az összeszedett kévét. Sokszor egy eszközt használtak hozzá, mely az egyik végén kihegyezett, másik végén lapos, közepe felé egészen enyhén szélesedő, henger alakú bot, egyetlen tömör fa volt.

A munkában mindig a _____ volt az első, aki a legerősebb javakorabeli férfi volt. A kasza megfenését kaszakővel végezte. A kaszanyél hosszát a férfi testmagasságát és karjának hosszát figyelembe véve, több példányt kipróbálva állapították meg.

A paraszti gazdaságokban egyénileg és kalákában, az uradalmakban pedig _____ szerződésével zajlott a munka. Az uradalmakba elszegődött munkás csoportok részibe' dolgoztak. A csoport leggyakrabban hat főből állt, de a terület nagyságától és egyéb körülményektől függően több fő is beállhatott egyszerre.

A következő munkafolyamatot a _____ végezte, aki ha egyedül volt, akkor terítette a kötelet, összeszedte a kévét és meg is kötötte. Ha ketten voltak, akkor az egyik terítette az előző nap vagy reggel gabonából, siskából vagy sásból elkészített kötelet. Ha volt gyerek a családban, akár fiú, akár lány, akkor ő teregette a kötelet.

A gabona levágásának, betakarításának eszköze a _____. Ez egy mezőgazdasági kéziszerszám, amely egy íves fémpengéből és a hozzá kapcsolódó egyenes fanyélből áll. Többnyire asszonyok használták, férfiak ritkábban, inkább csak a legfiatalabbak és a legidősebbek vettek részt az ezzel az eszközzel végzett munkában.

A betakarítás után kezdődött a kévébe kötött és a szérúre az *asztagokba* (tartós szabadban tárolásra) összehordott gabona cséplése. A cséplés kezdetleges formája a _____ volt, amely kb. 1900-ig lovakkal történt. A folyamat során a gabonát szétterítették, majd körkörösén és átlósan is patkolatlan lovakat járattak rajta.

A cséplőbandában a kévehányó dobta fel a kévét a gép tetejére. Ott fent állt a gép tetején egy kévevágó, és még valaki, aki átadta az etetőnek a szétvágott kévét. Az etető átvette a kévét és etette a gépet. Majd pedig mikor lefolyt a búza a zsákba, a _____ szedte el és tették a mázsára.

Az _____ a mezőgazdasági munka befejezésének megünneplése, a hagyományörnek az egész magyar nyelvterületen ismeretes, látványos, közösségi jellegű szokása. Első emlékei a középkorig nyúlnak vissza. A gazda a munkásokat itallal – gyakran étellel is – megvendégelte.

A kézi cséplést kézzel ütögetve, valamint egy eszköz, a _____ segítségével is végezték. Ez egy hosszú nyélre, a tájra jellemző módon bőrrel felerősített rövidebb fa volt, amelyet úgy használtak, hogy a hosszabb nyelénél fogva a rövidebb résszel a kibontott kévét addig ütötték, míg az összes mag ki nem pergett belőlük.

A betakarítás befejezése után a munkások búzakalászból, mezei virágból _____ kötöttek, és ünnepélyes menetben a földesúr, a tisztartó vagy a gazda elé vitték. Formája különböző: csigaszerű, korona vagy koszorú alakú. Néhol virágokkal, különböző színű szalagokkal díszítették.

4. feladat – Bodmér értékei

Ebben a feladatban egy natúrparki település, Bodmér értékeivel ismerkedhettek meg. Az első feladatokat, hogy **fejtsétek meg** a leírások alapján a **keresztrejtvényt!** Majd a megfejtés **színes négyzetes betűit helyesen összeolvasva** egy értékes élőhely nevét kapjátok meg, amely Bodmér határában található, s mely számos természeti kincset rejt.

A színes négyzeteket összeolvasva Bodmér egyik jelentős természetközeli élőhelyét kapjátok meg. **Írjátok ide a négyzetekbe a nevét!**

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

A megfejtés egy élőhely, mely mára az ország legveszélyeztetettebb élőhely típusaivá vált, rajtuk különleges növénytársulás alakult ki. Kiváló talajtani adottságaik miatt szinte már teljesen szántóföldi művelés alá vonták ezeket a területeket, így ezek az élőhelyek teljesen visszaszorultak. Mezsgyéken, esetenként kunhalmokon, földvárakon, löszfalak peremén maradványfoltokban találkozhatunk még velük. Bodmér határában is található ilyen értékes élőhely.

Vízszintes sorok

1. Ilyen rangú település Bodmér az Árpád korban létrejött hatalmas kiterjedésű dunántúli, vértesi uradalmak, a zsellérek, parasztek és uradalmi cselédség lakta falvak tengerében.
5. Bodmér határában, a homokbánya oldalában május végén, június elején együtt virít a három hazai lenfaj. Közülük az egyiknek fehér vagy halványrózsaszínű a virága, ez a megfejtés.
6. A faluban a Bodméri-víz két partján ilyen fák lettek ültetve, ezért ez a növény szerepel a település szlogenjében. Ez egy olyan jellegzetes vízparti lombhullató fa, amelynek nemesített változatának lecsüngenek az ágai.
7. A környező katolikus települések közé beékelődve Bodmérben ez a vallás terjedt el. Az egyház magyarországi jelképe a nyolcágú csillag.
11. Ennek a bodméri ételkülönlegességnek a neve egy idős rokon nevéből és egy kapásnövényből tevődik össze. Ez a hagyományos bodméri főétel kolbász hozzáadásával készül.
12. Ez a savanyú, sárga színű déligyümölcs, amit limonádé ízesítésére is használunk, a tehének gyakori, különleges neve volt Bodmérben.
14. A településen – egyedülállóan a környező német ajkú falvak közt – kizárólag ilyen nemzetiségű és nyelvű lakosok élnek.

Függőleges oszlopok

2. A *Justice for Hungary (Igazságot Magyarországnak)* nevű repülőgép 1931. július 15–16-án 25 óra 40 perc alatt repült Harbour Grace-ből az Atlanti-óceánon át leszállás nélkül Bodmérig, ahol üzemanyaghiány miatt kényszerleszállást kellett végrehajtania. Az Amerika és Magyarország közötti óceánrepülés vezető pilótájának neve a megfejtés.
3. Bodmér fontos kultúrtörténeti emléke a török idők előtről származó épület a megfejtés, melynek köveit már a XVIII. század végén elhordták és malomépítéshez használták fel, de maradványaiból még egyet-kettőt sikerült fellelni.
4. A bodméri homokbánya oldalában található kis löszfoltocska-maradványon élénksárga virágú, ezüstösen szürkés levelű pillangósvirágú növény él. A megfejtendő növénynev első tagjának jelentése: csomós, bogos, tekeredett, összekuszált – más néven. A második szó első fele: igen kicsi más néven.
8. Bodmér határában egy védett orchidea faj nagy számban fordul elő. A virág színe lila, a növény magyar neve egy vékony testfelépítésű kutyafajta nevét tartalmazza.
9. A megfejtés egy madár, amelynek gyönyörű tarka tollazata van. Darazsakat és méheket is fogyaszt, ezért méhészmadárnak is hívják. A partfalakba ássa 1,5–2 m hosszú alagútját, melynek végén található a költőüreg. Bodmér határában is fészkel.
10. Ez a madár a Bodmér határában lévő homokbányában telepesen fészkel; 0,5-1 méter hosszú költőüreget váj a homokba. Villás farka van. Vonuló madár, a telet Afrikában tölti.
13. Ez a hímnemű háziállat a bodméri templomtorony csúcsát díszíti, amely a bodmériakra jellemző vallás jelképe. Ez a madár szerepel a település címerében is.

5. feladat – Kreatív feladat – tájjellegű étel készítése tálalással

Kedves Gyerekek! Kalandozzunk el most egy kicsit a Vértesi Natúrpark helyi ízeinek világában! Egy adott táj ízében is őrzi a történetét. Ezért arra gondoltunk, hogy ebben a feladatban készítsetek tájjellegű ételt. Ehhez először **nézzétek végig** a provertes.hu honlapunkról a „Filmek” menüpontról elérhető **filmet, ami Gántról szól!**

A filmben három régi sváb gánti farsangi étel elkészítését fogjátok látni. Ennek alapján kell az ételeket elkészítenetek: **választható főétel + desszert** - a menü alapján. A desszert készítéséhez nem kell fahasábokat faragnotok, a díszítését megoldhatjátok máshogyan is. 😊 A szükséges recepteket megtaláljátok a Vértesi Natúrpark Monográfiájában is.

A főzés örömforrás, de az étkezés is. Ezért kérünk Benneteket, a feladat részeként, hogy **csatoljátok be** összesen **10 fényképet** az ételek készítésének folyamatáról! A **tálalás is külön értékelési szempont!** Ezért legyetek minél kreatívabbak!

Az elkészítendő régi sváb farsangi ételek képekben

Paprikás csirkeleves

*Aludttejes vagy túrós tejszeles
krumplis smarni*

*Borlevesbe mártogatott
kyircedli*